

УДК 378.016:91]:502/504-042

[https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.1\(46\).332729](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.1(46).332729)

¹В. І. Тригуб, канд. геогр. наук, доцент

Д. В. Барановська, магістер географії

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

вул. Змієнка Всеволода, 2, м. Одеса, 65082, Україна

¹v.trigub07@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4436-2017>

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ГЕОГРАФІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У ЗВО

В статті висвітлено значення екологічних знань у формуванні професійних компетенцій здобувачів ЗВО на прикладі підготовки географів першого (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю 106 Географія в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова. Проаналізовано навчальні програми освітніх дисциплін бакалаврської освітньо-професійної програми «Географічні основи природокористування та регіонального і муніципального розвитку». Визначено наявність екологічних компетенцій при вивченні як обов'язкових так і вибіркових освітніх компонент. Підкреслено важливість інтеграції екологічних тем у навчальні дисципліни та під час практичної підготовки. Подальше вдосконалення екологічної складової у викладанні географічних дисциплін сприятиме формуванню компетентних і свідомих фахівців, здатних аналізувати стан природи та впроваджувати ефективні рішення для її збереження й сталого розвитку.

Ключові слова: освітньо-професійна програма «Географічні основи природокористування та регіонального і муніципального розвитку», екологічні аспекти, професійні компетенції.

ВСТУП

Сучасний світ стикається з багатьма екологічними викликами: зміною клімату, деградацією екосистем, забрудненням атмосфери, водних ресурсів, ґрунтів та інших компонентів навколишнього середовища, зникненням біорізноманіття тощо. Ці глобальні проблеми потребують комплексного підходу до їх вирішення, що включає і екологічну освіту. Географія, як наука що досліджує природні та антропогенні процеси, відіграє важливу роль у підготовці фахівців, здатних аналізувати екологічні проблеми, визначати підходи до їх вирішення та розробляти стратегії сталого розвитку. У зв'язку з цим важливим аспектом є інтеграція еколого-географічних знань у навчальні програми закладів вищої освіти як бакалаврського, так і магістерського рівнів підготовки здобувачів (Біланюк & Іванов, 2023, Географічна наука, 2023).

Сучасні географи не можуть бути ізольованими від екологічних проблем, оскільки їх професійна діяльність безпосередньо впливає на навколишнє середовище. І саме екологічна складова навчальних дисциплін освітніх програм забезпечує здобувачів-географів необхідними знаннями та компетенціями для розуміння складних взаємозв'язків між людиною і довкіллям.

Фахівці у сфері географії часто працюють у галузях, де необхідні знання про сталий розвиток, планування територій, управління природними ресурсами та екологічну безпеку.

Екологічна грамотність також є важливою для дослідження таких глобальних викликів, як зміна клімату, підвищення рівня Світового океану, вплив екологічних катастроф на суспільство, демографічні проблеми. Фахівці-географи можуть брати участь у міжнародних проєктах із запобігання деградації екосистем, відновлення земель та адаптації до зміни клімату тощо.

З огляду вищезазначеної інформації, дослідження інтеграції екологічних знань у освітній процес підготовки фахівців-географів є актуальним питанням сьогодення.

Метою дослідження є аналіз освітньо-професійної програми «Географічні основи природокористування та регіонального і муніципального розвитку» за спеціальністю «106 Географія» першого (бакалаврського) рівня освіти щодо інтеграції екологічних знань у освітній процес підготовки здобувачів та визначення їхнього впливу на формування екологічної грамотності і професійних компетенцій майбутніх фахівців-географів.

АНАЛІЗ ОСТАНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідність розширення та вдосконалення системи екологічної освіти визнана більшістю країн світу. Екологічне виховання та інформування населення, підготовка висококваліфікованих фахівців, які можуть професійно вирішувати нагальні екологічні та еколого-географічні проблеми, висвітлені і в програмних документах Конференції ООН «Природне середовище і розвиток» (Ріо-де-Жанейро, 1992), матеріалах ЮНЕП «Перспективи навколишнього середовища на період до 2000 року і надалі» (1987), матеріалах Брутландської комісії «Наше спільне майбутнє» (1987), Цілях Сталого розвитку до 2030 року як одні з найважливіших засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку усіх країн світу. Необхідність переходу екологічної освіти та виховання на нові науково-природничі засади усвідомлюється сьогодні як науковцями, так і педагогами-практиками, а також суспільством у цілому.

Підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості та культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин між людським суспільством і природою є наразі одним з ключових інструментів для вирішення нагальних екологічних і соціально-економічних проблем як на глобальному, так і на національному рівні.

Згідно із Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII, метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України (Закон України, 2019). Це спрямовано на забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування та збереження й відновлення природних екосистем. Одним із основних засобів досягнення цієї мети є підвищення якості освіти в інтересах сталого розвитку, що дозволить встановити методологічні основи та запровадити безперервну екологічну освіту.

Аналіз літератури вказує на важливість поєднання теоретичних знань і практичної підготовки у формуванні екологічної свідомості студентів. Так, Гуцуляк В.М. (Гуцуляк, Максименко & Дудар, 2015) підкреслюють роль антропогенних впливів на природні ландшафти, що є критичним для розуміння сучасних екологічних викликів; Біланюк В. (Біланюк, Іванов, 2023) акцентує увагу на інтеграції екологічних тем у навчальні програми для підготовки спеціалістів, здатних вирішувати сучасні екологічні проблеми; Назарук М.М. (Назарук, Сенчина & Койнова, 2018) підкреслюють важливість методологічного підходу до викладання дисциплін з екологічною складовою, що сприяє формуванню практичних навичок студентів і їхньої участі у природоохоронній діяльності. Це дозволяє майбутнім фахівцям активно застосовувати свої знання для розв'язання екологічних проблем, використовуючи як теоретичні основи, так і практичні навички, здобуті через польові дослідження та проєктну діяльність. Некос А.Н. (Некос, 2011) зазначає, що «система вищої освіти України потребує постійного вдосконалення, що відбувається і у теперішній час у зв'язку з процесами, пов'язаними з інтеграцією країни у європейський освітній простір» та «..... обумовлює актуальність інноваційних підходів до удосконалення системи вищої освіти в галузі екології, географії та охорони довкілля» (Некос, 2011, с. 16).

Інтеграція екологічних знань у освітній процес підготовки фахівців-географів дозволить створити наукову основу для вирішення екологічних проблем та сприятиме сталому розвитку суспільства.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основними джерелами інформації є нормативні документи та наукові праці в галузі географії, екології та природокористування, а також навчальні програми, силабуси та методичні матеріали, які розміщені на сайті ОНУ імені І.І. Мечникова і є загальнодоступними як для здобувачів, так і інших учасників освітнього процесу. Для аналізу зазначених матеріалів використано порівняльний (аналітичний) підхід, що дозволяє оцінити інтеграцію екологічних знань у географічну освіту.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Аналіз наявності екологічних аспектів при викладанні дисциплін географічного спрямування у закладах вищої освіти (на прикладі бакалаврської освітньої програми за спеціальністю 106 Географія в ОНУ ім. І.І. Мечникова) засвідчив високий рівень використання сучасних географо-екологічних підходів. *Метою* зазначеної ОП є «підготовка висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців-географів, які здатні розв'язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми професійної діяльності в сфері охорони природи; геосистемного моніторингу; управління природокористуванням, регіональним та муніципальним розвитком; стратегічного та просторового планування; оцінки стану і прогнозу географічного середовища, що передбачає застосування сучасних географічних теорій і методів та характеризується комплексністю та невизначеністю умов». *Об'єктом* вивчення бакалаврської освітньо-професійної програми «Географічні основи природокористування та регіонального і муніципального розвитку» є «природно- та суспільногеографічні комплекси, їх складові у взаємозв'язку, просторові процеси й форми територіальної організації» (Освітньо-професійна програма, 2024, с. 4–5).

Нами було проаналізовано, яким чином екологічні знання інтегруються у навчальні програми бакалаврської ОП 106 Географія. Загальновідомо, що екологічна освіта є важливим елементом підготовки сучасних фахівців у галузі географії, оскільки вона формує розуміння процесів, які впливають на навколишнє середовище; розуміння складних взаємозв'язків між людиною і довкіллям. Майбутні географи повинні не лише знати географічні особливості певної місцевості, але й уміти оцінювати стан екосистем, прогнозувати та аналізувати зміни в навколишньому середовищі. У цьому контексті важливими є такі напрями екологічної освіти, як сталий розвиток, збереження біорізноманіття, управління природними ресурсами.

При підготовці фахівців зі спеціальності 106 Географія екологічні аспекти є наскрізними темами в багатьох дисциплінах. Наприклад, курси з фізичної географії вивчають природні процеси, які відбуваються в атмосфері, гідросфері, літосфері та біосфері. Дисципліни з геоекології та охорони природи включають вивчення впливу антропогенних факторів на довкілля. Студенти аналізують такі процеси, як урбанізація, індустріалізація та зміна землекористування, що призводять до деградації ґрунтів зокрема та природних ресурсів загалом. Розглядаються і шляхи їх збереження та відновлення, методи раціонального природокористування та екологічної експертизи.

Аналіз навчальних програм з географічного напрямку свідчить про важливість інтеграції екологічних тем у загальні дисципліни. Наприклад, у курсі «Проблеми регіонального розвитку» викладаються, як теоретико-методологічні засади формування регіональної політики, так і вплив стану соціальної, економічної та екологічної систем на розвиток регіонів. Загалом дисципліни, що мають екологічний компонент, включають глобальні зміни клімату, управління природними ресурсами, основи геоекології, що дозволяє студентам усвідомлювати зв'язок між природними процесами і діяльністю людини.

Згідно з аналізом освітньої програми, навчання бакалаврів спеціальності 106 Географія включає обов'язкові дисципліни, які безпосередньо мають екологічне підґрунтя. До таких обов'язкових навчальних дисциплін відносяться: «Землезнавство», «Біогеографія з основами екології», «Економіка природокористування», «Природокористування у берегових системах», «Основи просторового планування», «Основи геоекології та сталого розвитку», «Правове регулювання природокористування», «Екологія урбаністичних систем», «Глобалістика та регіональна інтеграція», «Основи гідрології та менеджмент водних ресурсів». Значною мірою посилюють екологічні та природоохоронні компетенції і низка вибірових дисциплін: «Менеджмент природних ресурсів та природоохоронної діяльності», «Географічні основи природокористування», «Екологічний менеджмент», «Основи океанології та морське природокористування», «Екологічна етика», «Екологічне та природоохоронне право в Україні», «Ревіталізація та модернізація міського середовища», «Кадастр природних ресурсів» та інші (Навчальні матеріали, 2024).

Викладання дисциплін географо-екологічного спрямування часто поєднується з елементами біології, хімії, економіки, права, що дозволяє комплексно підходити до вирішення проблем довкілля. Такі дисципліни, як «Правові основи природокористування», «Біогеографія з основами екології», «Екологічний менеджмент» та інші допомагають розширити розуміння екологічних проблем, виявити взаємозв'язок між суспільством, економікою та екосистемами.

Вивчення зазначених дисциплін сприяє розвитку ключових компетенцій: здатності до аналітичного мислення, вміння працювати з даними та приймати обґрунтовані рішення щодо сталого розвитку; здатності до наукового аналізу сучасних проблем та особливостей взаємодії природи й суспільства із застосуванням принципів раціонального використання територіальних ресурсів, основ законодавства у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку і планування територій для розроблення пропозицій з оптимізації природокористування та забезпечення сталого розвитку регіонів; здатності застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні проблем природокористування, геопланування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та екологічні наслідки управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку; здатності працювати із законодавчими і правовими актами з кадастру та моніторингу географічного середовища, визначати показники контролю якості за якими проводиться моніторинг, виконувати аналіз та узагальнення умов формування природних ресурсів (Освітньо-професійна програма, 2024, с. 7).

Вище зазначені компетенції формують у здобувачів відповідні знання та уміння (таблиця 1), які є необхідними для роботи в таких сферах, як моніторинг довкілля, управління природними ресурсами, консультування з питань екологічної політики тощо.

Таблиця 1

Обов’язкові дисципліни, які забезпечують отримання географічних знань з екологічними складовими

ОК	Знання та вміння, які отримус здобувач в результаті вивчення освітнього компоненту
ОК Біогеографія з основами екології	<i>Знати:</i> поняття біосфери і її ролі в глобальному кругообігу хімічних елементів на Землі; сучасні теорії походження життя і основи систематики живих організмів; екологічні чинники географії організмів; основи біоценології і ареалогії; схеми флористичного і фауністичного районування суші; загальні закономірності розповсюдження біомів суші і океану, та їх характеристику; проблеми охорони живих організмів і їх угруповань; <i>Уміти:</i> оцінити значимість окремих екологічних чинників в розповсюдженні видів та інших систематичних одиниць живих організмів і їх угруповань в різних географічних зонах; скласти біогеографічний опис території за наявними літературними і фондovими джерелами; провести первинне флористичне обстеження території; провести польове дослідження території з проблем щодо охорони живих організмів і біоценозів, скласти звіт з екологічної ситуації в районі досліджень.
ОК Основи геоекології та сталого розвитку	<i>Знати:</i> нормативно-правові засади організації, охорони й використання територій та об’єктів; ключові території та об’єкти природно-заповідного фонду України; основні етапи проєктування та організації установ ПЗФ; основні заходи щодо забезпечення раціонального природокористування та антропогенних навантажень; методи збору, систематизації, обробки, аналізу й інтерпретації інформації про природний стан; <i>Уміти:</i> складати обґрунтування на основі даних про фізико- географічний, екологічний та економічний стан території; оцінювати загрози стану території для розробки відповідних природоохоронних заходів; визначати диференційовані режими щодо охорони навколишнього середовища згідно функціонального зонування та аналізувати режим із висновками про його доцільність визначати за допомогою державного кадастру якісні характеристики територій та об’єктів, їх природоохоронну, наукову, освітню, виховну, рекреаційну та інші цінності; визначати структуру та закономірності функціонування природних комплексів, вплив на них антропогенних факторів та розробляти рекомендації щодо збереження та відновлення екосистем.
ОК Основи гідрології та менеджмент водних ресурсів	<i>Знати:</i> будову гідросфери як природної системи, що саморозвивається; процеси утворення об’єктів гідросфери (водотоків, водоймищ, боліт, льодовиків); фізичні основи гідрологічних процесів; механізми формування кругообігу води в природі; особливості і наслідки антропогенного впливу на водні об’єкти і їх гідрологічний режим; принципи і методи менеджменту водних ресурсів. <i>Уміти:</i> проводити гідрологічні дослідження водних об’єктів; розрізняти і оцінювати особливості гідрологічних режимів водних об’єктів; оцінювати водні ресурси будь-якої території з урахуванням їх раціонального використання і охорони.
ОК Економіка природокористування	<i>Знати:</i> теоретичні основи економіки природокористування; економічні аспекти природокористування; значення природокористування в умовах взаємодії економіки та природного середовища; основні підходи до економічної оцінки природних ресурсів; основні методи економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу регіоні; державну систему екологічного управління в Україні; напрямки природоохоронних заходів; характеристику економічних проблем збереження біорізномайття; прогноз змін стану природного середовища; сучасні проблеми природовідтворювальної діяльності України та шляхи їх вирішення. <i>Уміти:</i> володіти методами економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу регіонів; виявляти проблеми природокористування при аналізі стану економічного розвитку; вміти здійснювати пошук інформації з питань наукового і практичного дослідження виробничого та природно-ресурсного потенціалу;

ОК	Знання та вміння, які отримує здобувач в результаті вивчення освітнього компоненту
ОК Правове регулювання природокористування	<i>Знати:</i> історичні типи природокористування; основні види та стратегію сучасного природокористування; природоохоронне законодавство та міжнародні договори у сфері використання та охорони природних ресурсів; принципи правового регулювання відносин щодо використання природних ресурсів; особливості правового режиму використання окремих природних об'єктів. <i>Вміти:</i> надавати загальну характеристику правових відносин, що виникають під час використання природних ресурсів; визначати способи реалізації суб'єктивних екологічних прав та юридичних обов'язків у сфері використання природних ресурсів; аналізувати і тлумачити чинне природноресурсне законодавство; застосовувати еколого-правові норми до конкретних фактичних обставин; орієнтуватися в основних тенденціях удосконалення й розвитку природно-ресурсового законодавства та боротьби з екологічними правопорушеннями.
ОК Екологія урбаністичних систем	<i>Знати:</i> основні чинники, тенденції, наслідки, перспективи урбанізації та принципи функціонування урбаністичних систем, в тому числі: особливості урбогенних змін компонентів ландшафту; структуру міста як природно-техногенно-соціальної системи; шляхи визначення ступеню антропогенного впливу об'єктів промислових і міст на рівень екологічної безпеки; принципи і засоби екологічних технологій стосовно компонентів урбанізованого довкілля; принципи екологічної оптимізації урбаністичних систем. <i>Вміти:</i> досліджувати та аналізувати стан об'єктів урбанізованого довкілля, оцінювати наслідки впливу забруднень, зміну екологічної ситуації; приймати рішення відносно доцільності здійснення певних напрямів промислової діяльності та архітектурно-планувальних заходів; на підставі аналізу стану природних та техногенних компонентів урбанізованого довкілля надавати рекомендації щодо їх оптимізації.
ОК Природокористування в берегових системах	<i>Знати:</i> історію та етапи природокористування на океанічних узбережжях; формування сучасного берегознавства; особливості регіонального природокористування на узбережжях Чорного та Азовського морів; хвильові та нехвильові фактори розвитку морських узбережжів; види природокористування на морських узбережжях; особливості захисту берегів. <i>Вміти:</i> проводити польові та лабораторно-експериментальні дослідження берегової зони морів: маршрутні та стаціонарні; виконувати систематизацію матеріалів прибережно-морських досліджень: розрахунки зсувів, наносів та потоків наносів в береговій зоні морів, розрахунки еолових процесів на морському березі тощо.
ОК Глобалістика та регіональна інтеграція	<i>Знати:</i> зміст глобальних процесів і явищ; виявляти явища глобалізації у навколишньому середовищі і з'ясовувати їх позитивні та негативні наслідки; сутність екологічного імперативу, проблем глобальної екології; суть окремих «великих» та «малих» глобальних проблем людства, форми їх прояву в різних регіонах світу, причинно-наслідкові зв'язки між ними; сутність концепції сталого розвитку як стратегії розвитку людства на ХХІ ст., її економічний аспект; витоки, категорії, індикатори сталого розвитку. <i>Вміти:</i> аналізувати процеси глобалізації як історичного процесу, глобальні проблеми світу за територіальним принципом; виявляти прояви глобалізації в господарському житті; аналізувати різницю в рівнях та темпах вирішення глобальних проблем по регіонах світу; визначати сучасні загрози світовій безпеці; аналізувати шляхи розв'язання глобальних проблем людства; вміти класифікувати глобальні проблеми людства за походженням, гостротою прояву у різних регіонах світу; пропонувати способи розв'язання глобальних проблем людства.

Однією з ключових складових навчання географії є польові дослідження. Практична підготовка за освітньою програмою («Навчальна комплексна географічна практика», «Навчальна практика з фаху», «Виробнича практика», «Переддипломна практика») дозволяє здобувачам безпосередньо вивчати сучасні екологічні проблеми. Так, під час експедицій та практик здобувачі отримують можливість оцінювати стан природного середовища, збирати дані про біорізноманіття, проводити аналіз ґрунтів і водних ресурсів. Зазначені дослідження дають реальні приклади того, як змінюється екологічний стан окремих територій і допомагають формувати наукові висновки для їх збереження; підвищують екологічну свідомість студентів і готують їх до активної участі в міжнародних проєктах та програмах сталого розвитку; сприяють формуванню компетенцій, необхідних для вирішення сучасних екологічних проблем, таких як забруднення довкілля, деградація екосистем та раціональне використання природних ресурсів. Ці аспекти допомагають майбутнім фахівцям брати участь у створенні екологічно безпечних проєктів та сприяти їх екологічній оцінці.

Випускники, які отримали ступінь бакалавра за даною освітньо-професійною програмою «можуть здійснювати професійну діяльність в державних, регіональних та територіальних органах управління та місцевого самоврядування з питань регіонального та муніципального розвитку, просторового планування, природоохоронної діяльності, ресурсозбереження та управління використанням природних ресурсів, у проєктних, аналітичних, науково-дослідних установах, у приватних компаніях...» (Освітньо-професійна програма, 2024, с. 6).

Для покращення навчального процесу, двічі на рік проводиться анкетування здобувачів. Серед рекомендацій останніх опитувань здобувачами було запропоновано розширити перелік обов'язкових і вибіркових курсів, які охоплюють екологічні теми. На нашу думку, до вибіркових дисциплін можна запропонувати «Екологічна географія», «Геоекологія», «Зміна клімату» тощо. Введення таких дисциплін дозволить здобути глибші знання щодо екологічних процесів і проблем на глобальному та локальному рівнях.

Рекомендуємо також організовувати екологічні експедиції, лабораторні аналізи не лише з оцінки ґрунтів, а й стану повітря, води, що сприятиме формуванню практичних навичок у студентів. Не менш важливим є включення інтерактивних методів, таких як рольові ігри, моделювання екологічних сценаріїв, проєктне навчання, які дозволять здобувачам зануритися в реальні ситуації та опанувати навички прийняття рішень в умовах екологічної кризи. Наприклад, студенти можуть працювати над проєктом з екологічної оцінки конкретного регіону, прогнозування наслідків кліматичних змін; програм для моделювання та аналізу екологічних даних з використання геоінформаційних систем (ГІС), що допоможе їм освоїти інструменти, які сьогодні є критично важливими для фахівців з географії. Рекомендуємо додати до навчальних планів курси або окремі теми з роботи в ГІС, обробки даних дистанційного зондування та екологічного моніторингу. Загалом цікавим і важливим є надання студентам можливості

брати участь у реальних екологічних проєктах, які можуть реалізовуватися як у співпраці з місцевими органами влади, природоохоронними організаціями, так і в рамках ініціатив громад. Це дасть змогу майбутнім фахівцям здобути практичний досвід у вирішенні екологічних завдань.

ВИСНОВКИ

Включення екологічної складової у навчальні програми з географії є важливим елементом підготовки фахівців, які мають розуміти екологічні процеси та чинники впливу людської діяльності на довкілля. Інтерактивні та практичні методи навчання, що поєднують теорію з реальними екологічними кейсами, сприяють кращому засвоєнню знань і розвитку навичок аналітичного мислення та екологічної свідомості. Міждисциплінарний підхід, що об'єднує географічні знання з основами біології, права, економіки, допомагає студентам бачити комплексність екологічних викликів і розуміти зв'язок між суспільством і природою.

Залучення студентів до реальних екологічних проєктів сприяє набуттю практичних навичок і готує їх до професійної діяльності у сфері сталого розвитку та формує екологічну культуру, відповідальність за стан довкілля, що особливо актуально в умовах глобальних екологічних викликів.

Таким чином, вдосконалення екологічної складової у викладанні географічних дисциплін сприятиме формуванню компетентних і свідомих фахівців, здатних аналізувати стан природи та впроваджувати ефективні рішення для її збереження й сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Біланюк В., Іванов Є. Географічна освіта і наука: виклики і поступ: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 140-річчю географії у Львівському університеті. У 3-ох томах. Львів: Простір-М, 2023. Том 2. 280 с.

Географічна наука та освіта: перспективи й інновації: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., Переяслав, 19–20 жовт. 2023 р. Переяслав (Київ. обл.), 2023. 246 с.

Гуцуляк В. М., Максименко Н. В., Дудар Т. В. Ландшафтна екологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2015. 284 с.

Іщенко Т., Хоменко Х., Лепеха, І. Степанова І. Екологічна культура особистості. З досвіду роботи закладів фахової передвищої освіти: метод. реком. Науково-методичний центр ВФПО. Київ, 2022. 207 с. URL: https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2023/01/zbirnyk-ekologichna-kultura-2022_compressed.pdf

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=82408

Назарук М. М. Сенчина Б. В. Койнова І. Б та ін. Основи екології: навч. посіб. 3-є вид., доп. і перероб. Львів: Малий видавничий центр географічного факультету. 2018. 98 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Pidruchnyk_Osnovy-ekolohii_11.02.2018.pdf

Некос А. Н. Трофогеографія в системі вищої екологічної, географічної та природоохоронної освіти (нові аспекти підготовки сучасних фахівців екологів та географів). *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*. № 1–2, 2011. С. 15–19. URL: http://luddovk.univer.kharkov.ua/sites/default/files/Papers/Nekos_0.pdf

Освітньо-професійна програма «Географічні основи природокористування та регіонального і муніципального розвитку» (спеціальність 106 Географія, бакалавр, 2024). URL: <https://onu.edu.ua/pub/>

bank/userfiles/files/ggf/ggf-oop/106bach/OP_106bak_Geografichni_osnovi_prirodokoristuvannia_2024.pdf
(дата перегляду 01.05.2025)

Сайт ОНУ імені І.І. Мечникова, геолого-географічний факультет, сторінка «Навчальні матеріали». URL:
<https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/ggf/dystsypyny> (дата перегляду 01.05.2025)

REFERENCES

Bilaniuk, V., & Ivanov, Ye. (2023). *Heohrafichna osvita i nauka: vyklyky i postup: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoj 140-richchju heohrafii u Lvivskomu universyteti*. (Geographical education and science: challenges and progress: proceedings of the international scientific-practical conference dedicated to the 140th anniversary of geography at Lviv University). Vol. 2. Lviv: Prostir-M. 280 p. [in Ukrainian]

Heohrafichna nauka ta osvita: perspektyvy y innovatsii: zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Pereiaslav, 19–20 zhovtnia 2023 r. (Geographical science and education: prospects and innovations: proceedings of the 3rd International scientific-practical conference, Pereiaslav, October 19–20, 2023). Pereiaslav. 246 p. [in Ukrainian]

Hutsuliak, V. M., Maksymenko, N. V., & Dudar, T. V. (2015). *Landshaftna ekolohiia: pidruchnyk dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv*. (Landscape ecology: textbook for students of higher educational institutions). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University. 284 p. [in Ukrainian]

Ishchenko, T., Khomenko, Kh., Lepekha, I., & Stepanova, I. (2022). *Ekolohichna kultura osobystosti. Z dosvidu roboty zakladiv fakhovoi peredyshchoi osvity: metodychni rekomendatsii*. (Ecological culture of personality. From the experience of vocational pre-higher education institutions: methodological recommendations). Kyiv: Scientific and Methodological Center of VFPO. 207 p. https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2023/01/zbirnyk-ekologichna-kultura-2022_compressed.pdf [in Ukrainian]

Zakon Ukrainy “Pro osnovni zasady (strategiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku”. (2019). (On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2030). https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=82408 [in Ukrainian]

Nazaruk, M. M., Senchyna, B. V., & Koinova, I. B., et al. (2018). *Osnovy ekolohii: navchalnyi posibnyk*. (Fundamentals of ecology: textbook). Lviv: Small Publishing Center of the Faculty of Geography. 98 p. https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Pidruchnyk_Osnovy-ekolohii_11.02.2018.pdf [in Ukrainian]

Nekos, A. N. (2011). *Trofoheohrafiia v systemi vyshchoi ekolohichnoi, heohrafichnoi ta pryrodookhoronnoi osvity (novi aspekty pidhotovky suchasnykh fakhivtsiv-ekolohiv ta heohrafiv)*. (Trophogeography in the system of higher environmental, geographical and nature protection education (new aspects of training modern environmental and geographical specialists)). *Liudyna ta dovkillia. Problemy neokolohii*, No. 1–2, 15–19. http://luddovk.univer.kharkov.ua/sites/default/files/Papers/Nekos_0.pdf [in Ukrainian]

Osvitno-profesiina prohrama “Heohrafichni osnovy pryrodokorystuvannia ta rehionalnoho i munitsypalnoho rozvytku” (spetsialnist 106 Heohrafiia, bakalavr) (2024). (Educational and professional program “Geographical foundations of environmental management and regional and municipal development” (specialty 106 Geography, bachelor, 2024)). Odesa I.I. Mechnikov National University. https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/ggf/ggf-oop/106bach/OP_106bak_Geografichni_osnovi_prirodokoristuvannia_2024.pdf [in Ukrainian]

Sait ONU imeni I.I. Mechnikova, heolohiko-heohrafichniy fakultet, storinka “Navchalni materialy”. (Website of Odesa I.I. Mechnikov National University, Faculty of Geology and Geography, “Educational materials” section). <https://onu.edu.ua/uk/structure/faculty/ggf/dystsypyny> [in Ukrainian]

Надійшла 22.05.2025

V. I. Trigub

D. V. Baranovska

Odesa I. I. Mechnikov National University

Department of Geography of Ukraine, Soil Science and Land Cadastre

2 Zmiiienka Vsevoloda St, Odesa, 65082, Ukraine

v.trigub07@gmail.com

ECOLOGICAL ASPECTS IN TEACHING GEOGRAPHY-ORIENTED DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Problem Statement and Purpose. The modern world faces numerous environmental challenges. Addressing current ecological problems requires a comprehensive approach that includes environmental education. Geography, as a science that studies both natural and anthropogenic processes, plays a vital role in training specialists capable of analyzing environmental issues, identifying approaches to their solution, and developing sustainable development strategies. Therefore, integrating ecological and geographical knowledge into the curricula of higher education institutions at both bachelor's and master's levels is an essential aspect. *The purpose* of this study is to analyze the educational and professional program “Geographical Foundations of Environmental Management and Regional and Municipal Development” under the specialty “106 Geography” at the first (bachelor's) level of higher education in terms of integrating ecological knowledge into the educational process and determining its impact on the formation of environmental literacy and professional competencies of future geographers.

Data & Methods. The main sources of information include regulatory documents and scientific literature in the fields of geography, ecology, and environmental management, as well as educational programs, syllabi, and methodological materials available on the website of Odesa I. I. Mechnikov National University. A comparative (analytical) approach was applied to analyze these materials, allowing an assessment of the integration of environmental knowledge into geographic education.

Results. The analysis of the presence of ecological aspects in teaching geography-oriented disciplines in higher education institutions (based on the bachelor's educational program in specialty 106 Geography at Odesa I.I. Mechnikov National University) demonstrated a high level of implementation of modern geographical and ecological approaches. The interdisciplinary approach, combining geographical knowledge with fundamentals of biology, law, and economics, enables students to perceive the complexity of environmental challenges and understand the interconnection between society and nature. Enhancing the environmental component in teaching geographic disciplines will contribute to the development of competent and environmentally conscious professionals capable of assessing the state of nature and implementing effective solutions for its preservation and sustainable development.

Key words: educational and professional program “Geographical Foundations of Environmental Management and Regional and Municipal Development”, ecological aspects, professional competencies.